

Niepełnosprawni wśród nas

20 lat Fundacji CBOS 1997–2017

Od 11 kwietnia 1997 r., od wejścia w życie ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o fundacji Centrum Badania Opinii Społecznej, **CBOS DZIAŁA JAKO FUNDACJA.**

Dwadzieścia lat w życiu politycznym, społecznym i w życiu fundacji to dużo. Wiele się przez ten czas zdarzyło.

CBOS ZREALIZOWAŁ

836

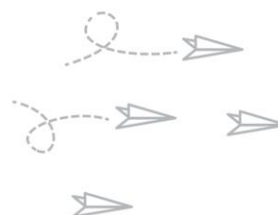
badań

REZULTATY BADAŃ STATUTOWYCH UDOSTĘPNILIŚMY
SPOŁECZEŃSTWU, MEDIOM, INSTYTUCJOM PUBLICZNYM
I ORGANOM PAŃSTWOWYM W POSTACI

3735

komunikatów

PRACOWAŁO DLA NAS

3600

ankieterów

PRZEBADALIŚMY PONAD

1 000 000

respondentów

Naszemu czytelnikom, naszym respondentom i sobie życzymy kolejnych lat owocnych i inspirujących badań, upowszechniania płynącej z nich wiedzy o społeczeństwie, a także popularyzacji dorobku fundacji CBOS.

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Po dziesięciu latach przerwy powróciliśmy do problematyki osób niepełnosprawnych. W naszym sondażu¹, interesowało nas m.in., jak postrzegane są problemy osób niepełnosprawnych i ich rodzin, kto – jakie instytucje powinny im pomagać, czy wsparcie ze strony państwa jest wystarczające, a także jakie jest nastawienie większości ludzi w naszym kraju do osób niepełnosprawnych.

NIEPEŁNOSPRAWNI W OTOCZENIU BADANYCH

Postrzeganie sytuacji osób niepełnosprawnych zależne jest od stopnia znajomości ich problemów, co jest związane z kontaktami z takimi osobami. Zapytaliśmy więc najpierw o doświadczenia ankietowanych w tym zakresie.

TABELA 1

Czy w swoim otoczeniu stykał(a) się Pan(i) z osobami niepełnosprawnymi?*	Wskazania respondentów według terminów badań				
	1978* N=922	1993* N=1264	2000 N=1057	2007 N=844	2017** N=1016
	w procentach				
Sam jestem osobą niepełnosprawną***	5	7	10	11	10
Mam lub miałe(a)m takie osoby w rodzinie	24	33	31	29	36
Mam lub miałe(a)m takie osoby wśród znajomych, przyjaciół	23	34	43	39	50
Znam takie osoby, ale niezbyt dobrze lub tylko z widzenia	31	40	68	66	74
Nie znam takich osób	17	19	17	21	11

* Badania prof. A. Ostrowskiej realizowane przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej na próbie losowej mieszkańców Polski powyżej 16 lat. Badania CBOS obejmują mieszkańców naszego kraju w wieku od 18 lat. Uwaga: odsetki nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź

** We wcześniejszych latach treść pytania brzmiała: Czy w swoim otoczeniu stykał(a) się Pan(i) z inwalidami, osobami niepełnosprawnymi z powodu chorób lub jakiegokolwiek kalectwa?

*** We wcześniejszych latach odpowiedź brzmiała: Sam(a) uważam się za inwalidę, osobę niepełnosprawną

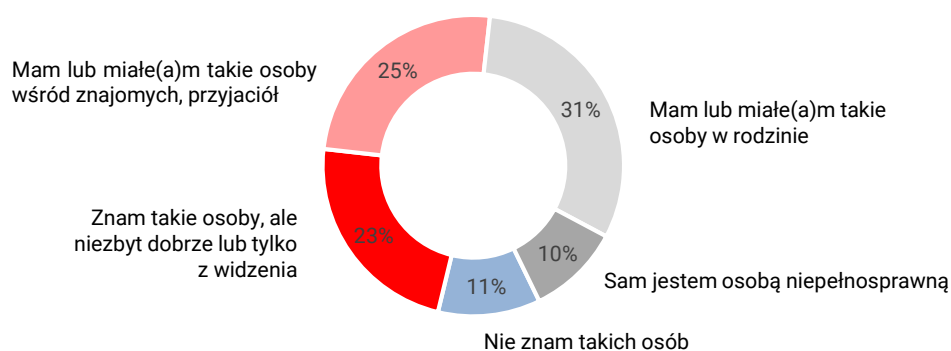
¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (330) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 2–12 listopada 2017 roku na liczącej 1016 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Jedynie co dziesiąty ankietowany (11%) zadeklarował, że nie stykał się z takimi osobami. Nieco częściej są to mieszkańcy największych ponadpółmilionowych miast (14%) oraz wsi (13%), a także badani z wykształceniem zasadniczym zawodowym (14%). Co dziesiąty respondent zadeklarował, że sam jest osobą niepełnosprawną (10%), blisko dwie piąte ma lub miało takie osoby w rodzinie (36%), co drugi (50%) ma lub miał takie osoby wśród znajomych, a zdecydowana większość (74%) zna takie osoby z widzenia. Wśród osób deklarujących, że są niepełnosprawne, ponadprzeciętnie często notujemy niezadowolonych z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych (30%), respondentów najstarszych, w wieku 65 lat i więcej (18%), osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (14%) lub podstawowym czy gimnazjalnym (15%). Porównując wyniki tegoroczne z tymi sprzed dziesięciu lat można mówić o pewnym wzroście odsetka badanych deklarujących znajomość osób niepełnosprawnych. Zmiany te można wiązać m.in. z procesami starzenia się społeczeństwa oraz wydłużaniem się czasu życia.

Na podstawie odpowiedzi na pytania dotyczące znajomości i kontaktów z osobami niepełnosprawnymi stworzony został wskaźnik bliskości kontaktu z osobami niepełnosprawnymi – poprzez uszeregowanie badanych od niemających żadnych z nimi kontaktów do będących niepełnosprawnymi². Okazuje się, że blisko jedna czwarta ankietowanych zna takie osoby tylko z widzenia lub niezbyt dobrze, jedna czwarta ma lub miała takie osoby wśród znajomych czy przyjaciół i może znać inne z widzenia, a blisko co trzecia ma lub miała takie osoby w rodzinie (sama nie będąc osobą niepełnosprawną).

CBOS

RYS. 1. Wskaźnik bliskości kontaktu z osobami niepełnosprawnymi

² Wskaźnik został skonstruowany w taki sposób, że każdemu respondentowi przypisany został najbliższy stopień znajomości z osobami niepełnosprawnymi – jeżeli np. ktoś ma taką osobę w rodzinie oraz w gronie znajomych – wskaźnik informuje, że ma taką osobę w rodzinie.

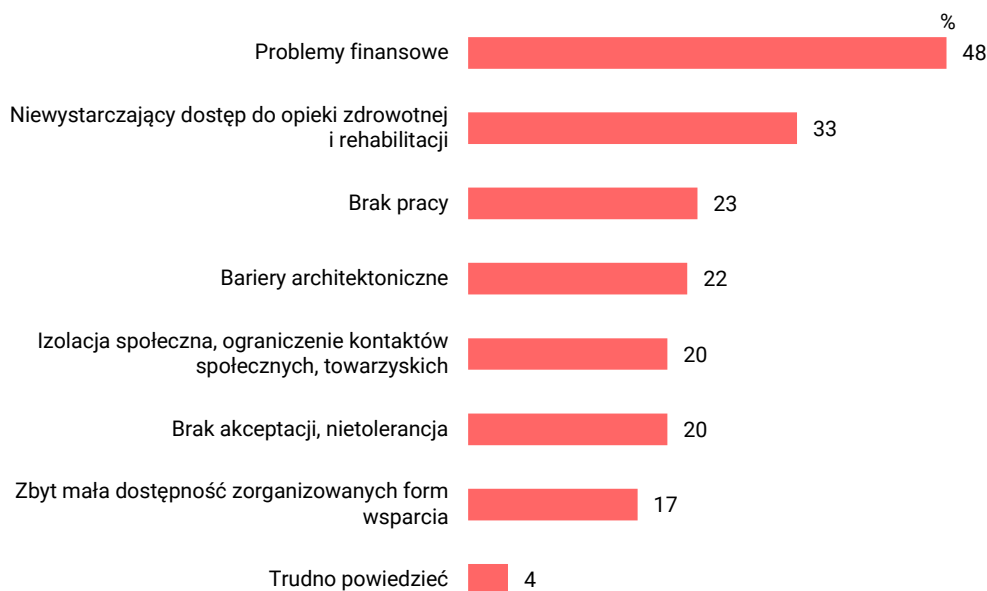
PROBLEMY OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH I ICH RODZIN

Interesowało nas, jak badani postrzegają problemy osób niepełnosprawnych. Poprosiliśmy respondentów o wybranie z przedstawionej listy potencjalnych trudności nie więcej niż dwóch, ich zdaniem, najczęściej dotyczących osoby niepełnosprawnej. Blisko połowa badanych wymieniła w tym kontekście problemy finansowe (48%), a co trzeci (33%) – niewystarczający dostęp do opieki zdrowotnej i rehabilitacji. Więcej niż co czwarty ankietowany do najczęściej występujących problemów, z jakimi mierzą się osoby niepełnosprawne, zalicza brak pracy (23%) oraz bariery architektoniczne (22%), a co piąty – izolację społeczną, ograniczenie kontaktów (20%) oraz brak akceptacji i nietolerancję (20%). Niewiele mniej ankietowanych wskazywało na zbyt małą dostępność zorganizowanych form wsparcia (17%).

Osoby niepełnosprawne biorące udział w badaniu częściej niż pozostałe do głównych problemów osób niepełnosprawnych zaliczały trudności finansowe oraz niewystarczający dostęp do opieki zdrowotnej i rehabilitacji.

CBOS

RYS. 2. Jak Pan(i) sądzi, z jakimi problemami borykają się najczęściej osoby niepełnosprawne?

Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wybrać maksymalnie dwie odpowiedzi

Interesował nas również szerszy kontekst postrzegania sytuacji osób niepełnosprawnych. Zapytaliśmy, z jakimi problemami, zdaniem badanych, borykają się rodziny osób niepełnosprawnych. W tym przypadku również najczęściej wymieniane były problemy finansowe (52%), a w drugiej kolejności trudności w pogodzeniu pracy zarobkowej z opieką nad niepełnosprawnym członkiem

rodziny (44%). Relatywnie często wśród trudności rodzin osób niepełnosprawnych wymieniane były: wypalenie, przemoc, brak sił (29%) oraz niewystarczający dostęp do opieki zdrowotnej i rehabilitacji (25%). Co siódmy ankietowany do najczęściej występujących problemów rodzin osób niepełnosprawnych zalicza zbyt małą dostępność zorganizowanych form wsparcia (15%). Pozostałe kwestie – konflikty w rodzinie i izolacja społeczna – wymieniane były rzadziej (odpowiednio 8% i 7%). Badani, którzy sami są niepełnosprawni bądź też mają w swoim gospodarstwie domowym takie osoby, trochę częściej niż pozostałe do głównych problemów rodzin zaliczały trudności finansowe, niewystarczający dostęp do opieki zdrowotnej i rehabilitacji oraz zbyt małą dostępność zorganizowanych form wsparcia.

CBOS

RYS. 3. Jak Pan(i) sądzi, z jakimi problemami borykają się najczęściej rodziny osób niepełnosprawnych?

Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wybrać maksymalnie dwie odpowiedzi

KTO POMAGA, A KTO POWINIEN POMAGAĆ OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM?

Zapytaliśmy ankietowanych, którzy sami siebie zaliczyli do osób niepełnosprawnych, kto przede wszystkim ich wspiera, pomaga im w codziennych sprawach. Warto zaznaczyć, iż 6% osób niepełnosprawnych zadeklarowało, że w ogóle nie potrzebuje pomocy. Niemal wszystkim (90%) pomaga najbliższa rodzina. Co ósmemu pomagają przyjaciele, znajomi (12%), co dwunastemu – pomoc społeczna (8%) i zbliżony odsetek może liczyć na wsparcie sąsiadów (7%). Relatywnie niewielu

korzysta z odpłatnej pomocy (4%), wsparcia dalszej rodziny (3%), fundacji, organizacji pozarządowych (3%), wolontariuszy (1%) lub kogoś innego (3%).

CBOS

RYS. 4. Kto przede wszystkim pomaga Panu(i), wspomaga Pana(ią) w codziennych sprawach? (N=101)

Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać dowolną liczbę odpowiedzi

Podobne pytanie zadaliśmy badanym, którzy mają bądź mieli osoby niepełnosprawne w swojej rodzinie lub wśród znajomych i przyjaciół. Tak samo jak w przypadku wcześniejszego pytania, najczęściej w tym kontekście wymieniana była najbliższa rodzina (90%), relatywnie często – przyjaciele, znajomi (24%), pomoc społeczna (23%), a trochę rzadziej sąsiedzi (16%), organizacje pozarządowe (13%), dalsza rodzina (12%) oraz wolontariusze (11%) – zob. rys. 5.

RYS. 5. Kto przede wszystkim pomaga(ł) znanej(ym) Panu(i) osobom niepełnosprawnej(ym), wspomaga(ł) ją(je) w codziennych sprawach? (N=646)

Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać dowolną liczbę odpowiedzi

Interesowało nas również, kto, zdaniem badanych, poza najbliższą rodziną, powinien pomagać osobom niepełnosprawnym. W odczuciu respondentów, takiego wsparcia powinna udzielać przede wszystkim pomoc społeczna (73%), w następnej kolejności organizacje pozarządowe (45%), wolontariusze (33%) oraz dalsza rodzina (27%). Porównując stan faktyczny z oczekiwanym można zauważyć, że wśród postulowanych rozwiązań znacznie częściej wymieniana jest pomoc społeczna (73% wobec 23%), fundacje, organizacje pozarządowe (45% wobec 13%), wolontariusze (33% wobec 11%), a także dalsza rodzina (27% wobec 12%). Należy jednak pamiętać, że te pytania były nieco inaczej sformułowane – w przypadku stanu faktycznego respondenci mogli wybrać wszystkie pasujące odpowiedzi, zaś w przypadku postulowanych rozwiązań – maksymalnie trzy.

RYS. 6. Kto przede wszystkim, poza najbliższą rodziną, Pana(i) zdaniem, powinien pomagać osobom niepełnosprawnym, wspomagać je w codziennych sprawach?

Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać maksymalnie trzy odpowiedzi

GOTOWOŚĆ NIESIENIA POMOCY OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM

Interesowało nas również, jaka jest wśród badanych gotowość niesienia pomocy osobom ciężko chorym i niepełnosprawnym mieszkającym w sąsiedztwie. Chęć pomagania zadeklarowało 73% respondentów, a 5% ankietowanych już w takiej pomocy uczestniczy. W ciągu ostatnich dziesięciu lat wzrósł odsetek badanych deklarujących chęć niesienia pomocy potrzebującym (z 65% do 73%), a zmniejszył się odsetek osób niemających zdania na ten temat (z 9% do 3%).

Chęć niesienia pomocy częściej niż pozostali deklarowali mieszkańcy małych miast (do 20 tys. mieszkańców), ankietowani poniżej 65 roku życia, absolwenci wyższych uczelni oraz zadowoleni z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych. Gotowość do niesienia pomocy chorym i potrzebującym koresponduje z poziomem religijności mierzonym częstością uczestniczenia w praktykach religijnych. Częściej gotowość taką wyrażają ankietowani bardziej religijni.

TABELA 2

Gdyby powstała na przykład wśród Pana(i) sąsiadów inicjatywa nieodpłatnego pomagania, wyręczenia osoby ciężko chorej lub niepełnosprawnej w codziennych sprawach życiowych (zakupy, pomoc w domu, drobne naprawy itp.), to czy miał(a)by Pan(i) czas i chęci na udział w takiej opiece czy też nie?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	1993* N=1264	2000 N=1057	2007 N=844	2017 N=1016
	w procentach			
Już uczestniczę w podobnej opiece	8	6	6	5
Tak	40	36	36	37
Raczej tak	37	33	29	36
Raczej nie	7	11	11	10
Nie	4	8	9	10
Trudno powiedzieć	3	6	9	3

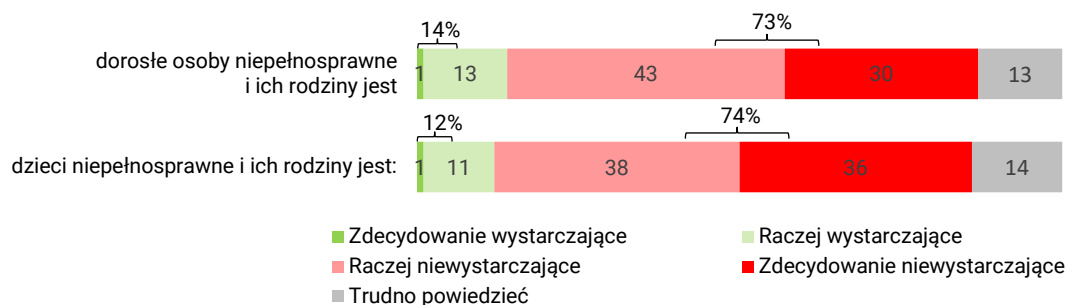
* Badania prof. A. Ostrowskiej realizowane przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej na próbie losowej mieszkańców Polski powyżej 16 lat. Badania CBOS obejmują mieszkańców naszego kraju w wieku od 18 lat

CZY WSPARCIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH ZE STRONY PAŃSTWA JEST WYSTARCZAJĄCE?

Zdecydowana większość ankietowanych uważa, że wsparcie, jakie obecnie otrzymują od państwa osoby niepełnosprawne i ich rodziny, jest niewystarczające – opinie te dotyczą zarówno wsparcia rodzin dzieci niepełnosprawnych, jak dorosłych osób niepełnosprawnych. Przekonanie o niedostatecznym wsparciu osób niepełnosprawnych i ich rodzin częściej niż pozostali wyrażają badani z wyższym wykształceniem, ankietowani w wieku 25–34 lata, częściej kobiety niż mężczyźni. Uwzględniając natomiast kwestie światopoglądowe, można zauważyć, że częściej taką opinię wyrażają ankietowani o lewicowych i centrowych poglądach politycznych, niż respondenci identyfikujący się z prawicą bądź ci o niesprecyzowanych poglądach politycznych.

CBOS

RYS. 7. Czy uważa Pan(i), że wsparcie, które obecnie otrzymują od państwa ... jest:

STOSUNEK DO OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Ponad połowa badanych uważa, że większość ludzi w naszym kraju ma dobry stosunek do osób niepełnosprawnych (60%), co trzeci jest przeciwnego zdania (35%), a jedynie nieliczni nie mają wyrobionej opinii na ten temat (5%). Porównując wyniki tegoroczne z tymi sprzed dziesięciu lat można mówić o poprawie nastawienia społeczeństwa wobec osób niepełnosprawnych. Interpretując te dane zastrzec jednak należy, że pewnej zmianie uległa treść pytania – wcześniej pytaliśmy o stosunek do inwalidów, a obecnie do osób niepełnosprawnych. Porównywalność wyników jest więc ograniczona.

TABELA 3

Jaki jest, Pana(i) zdaniem, stosunek większości ludzi w naszym kraju do osób niepełnosprawnych?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	1993* N=1264	2000 N=1054**	2007 N=844**	2017 N=1016
	w procentach			
Bardzo dobry	1	3	2	5
Dosyć dobry	38	43	43	55
Raczej niedobry	37	32	37	27
Zły, niewłaściwy	15	15	11	8
Trudno powiedzieć	9	7	8	5

* Badania prof. A. Ostrowskiej realizowane przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej na próbie losowej mieszkańców Polski powyżej 16 lat. Badania CBOS obejmują mieszkańców naszego kraju w wieku od 18 lat

** Do roku 2007 treść pytania była nieco inna: Jaki jest, Pana(i) zdaniem, stosunek większości ludzi w naszym kraju do inwalidów?

Opinie na ten temat w dużym stopniu zależą od znajomości osób niepełnosprawnych, dystansu dzielącego nas od nich – im mniejszy dystans, tym bardziej krytyczne oceny.

Jedynie co piąty respondent nieznający osób niepełnosprawnych (22%) uważa, że stosunek większości ludzi w naszym kraju do niepełnosprawnych jest niewłaściwy, podczas gdy same osoby niepełnosprawne dwukrotnie częściej (44%) są takiego zdania. Zaznaczyć jednak należy, że pomimo, iż osoby niepełnosprawne najbardziej krytycznie postrzegają ten stosunek, to jednak ponad połowa z nich (53%) ocenia go pozytywnie.

TABELA 4

Wskaźnik bliskości kontaktu z osobami niepełnosprawnymi	Jaki jest, Pana(i) zdaniem, stosunek większości ludzi w naszym kraju do osób niepełnosprawnych?		
	Dobry	Zły	Trudno powiedzieć
Nie znam takich osób	68	22	11
Znam takie osoby, ale niezbyt dobrze lub tylko z widzenia	62	33	5
Mam lub miałe(a)m takie osoby wśród znajomych, przyjaciół	59	36	5
Mam lub miałe(a)m takie osoby w rodzinie	59	37	4
Sam jestem osobą niepełnosprawną	53	44	3

Poza stopniem znajomości osób niepełnosprawnych istotne znaczenie w tym kontekście odgrywają również inne czynniki, takie jak płeć, miejsce zamieszkania, położenie materialne, wykształcenie oraz kwestie światopoglądowe. Częściej o niewłaściwym nastawieniu wobec osób niepełnosprawnych mówią kobiety niż mężczyźni, mieszkańcy dużych miast od 100 tys. do 500 tys. mieszkańców, respondenci z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz badani znajdujący się w najtrudniejszym położeniu materialnym. Uwzględniając natomiast poglądy polityczne – można zauważyć, że wyraźnie częściej niewłaściwe traktowanie osób niepełnosprawnych dostrzegają ankietowani identyfikujący się z lewicą niż ci o poglądach prawicowych.

Ogromna większość Polaków zna osoby niepełnosprawne przynajmniej z widzenia. Do najczęściej występujących problemów osób niepełnosprawnych badani zaliczają trudności finansowe oraz niewystarczający dostęp do opieki zdrowotnej i rehabilitacji, a do problemów rodzin osób niepełnosprawnych – dodatkowo, poza kwestiami finansowymi, trudności w pogodzeniu pracy zarobkowej z opieką nad niepełnosprawnym członkiem rodziny. Zdecydowana większość ankietowanych uważa, że wsparcie, jakie obecnie otrzymują od państwa osoby niepełnosprawne – zarówno dzieci, jak i dorośli – i ich rodziny, jest niewystarczające.

Wprawdzie większość badanych uważa, że nastawienie społeczeństwa wobec osób niepełnosprawnych jest właściwe, jednak co trzeci jest przeciwnego zdania, a co szczególnie istotne – im lepszy wgląd w sytuację osób niepełnosprawnych, tym większy krytycyzm w ocenach tego nastawienia.

Opracowała

Małgorzata Omyła-Rudzka